

MÕNED VÕIMALUSED ISIKLIKUKS IGAVIKUKS

LAURA TALVET

Unenäod ja maagiline realism

Parafraseerides iiri päritolu teadlase ja literaadi John William Dunne'i teost „Eksperiment ajaga”, nendib Jorge Luis Borges, et igapähele meist on midagi tagasihoidliku isikliku igaviku taolist: see tagasihoidlik isiklik igavik on meie päralt igal ööl unenäo kujul. Unenäos leidub nimelt mitmeid võimalusi, mida me ärkvel olles ei märka. Seal on ainult üks olevik, milles peituvad samaaegselt ka meie lähiminevik ja tulevik (seega ka igavik), milles kõik on võimalik ning kus mingi objekt või inimene muutub sujuvalt teiseks objektiks või inimeseks, ilma et me sellest kohkuksime või seda imeks paneksime. On täiesti normaalne, et me kohtame surnud inimesi, räägime nendega, püüame joosta, ent ei saa, näeme ennast kolmanda isiku või koguni mõne looma või asjana.

Selline kõiki võimalusi sisaldav igavik peitub ka kirjandusvoolus, mis tekis XX sajandi keskpaiku Ladina-Ameerikas ning mida saksa kunstikriitiku Franz Rohi eeskujul (kes küll algul kasutas seda terminit kujutavale kunstile viidates) hakati kutsuma „maagiliseks realismiks”. Selle uudne esteetika ühendab endas realismi ja maagilisust – põimingu, mida tajuti vastavat ladina-ameerikalikule elutundele. Kuuba kirjniku ning ladinaameerika „uue romaani” ühe peasindaja Alejo Carpentieri

meelest (vt eestikeelses tõlkes tema romaan „Kaotatud rajad”, Eesti Raamat, 1978) oli kaine realism võimetu andma edasi Ladina-Ameerika tegelikku, varjatumat reaalsust, mis koosnes pidevatest vastuoludest, müütidest, rahvapärandid, kollektiivsest alateadvusest ning kõige selle segunemisest igapäevaeluga. Siiski oli enamik selle kirjandusvoolu esindajaid tihedalt kontaktis Euroopaga – nii avangardse luulega kui ka uuenudusliku, unenäolise proosa ja „modernse fantastikaga”.

Kahekümnenda sajandi Euroopa kirjanduse maagilise realismi lähteid tuleb otsida Franz Kafka loomingust. Selles peegeldub elu absurd tavapärase tõeluse ja unenäolise fantastika tihedaimas põimingu. Iidsetest müütidest sünnivad uued, neis kajastub ühtaegu nii elav reaalsus kui ka maagiline mälu: nii García Márqueze loodud Macondo, Juan Rulfo Comala kui ka Franz Kafka Loss on müütilised paigad, mis elavad oma ajatus mõõtmes. Neid võib lõputult defineerida ja tõlgendada, ilma et oleks aga lootustki neid mingisse kindlasse tähendusraami suruda. Maagilise realismi peategelastes võiks koguni leida mõjutusi kelmiromaanist: tihti esineb kangeline üheaegselt antikangelasena, parasiidina või kelmina, kes ei ela just kugi moraalselt ega normaalselt elu.

Üksteise järel kolme maagilisrealistliku kirjanduse pärlit lavale tuues on Hendrik Toompere jun ja Ingomar Vihmar ilmselgelt paotanud eesti teatris ukse sellesse isiklikku igavikku. Toomas Hussari kirjutatud „Sada aastat...“, mille aluseks on Gabriel García Márqueze „Sada aastat üksildust“, esietendus Toompere lavastatuna Vanemuises küll juba 2006. aastal, ent igaviku seisukohalt on kolm aastat kaduvväike aeg – käesoleva aastani, kui seesama Toompere tõi Vanemuises lavale Franz Kafka „Lossi“ ning Ingomar Vihmar esitles Eesti Draamateatris Juan Rulfo „Pedro Páramot“.

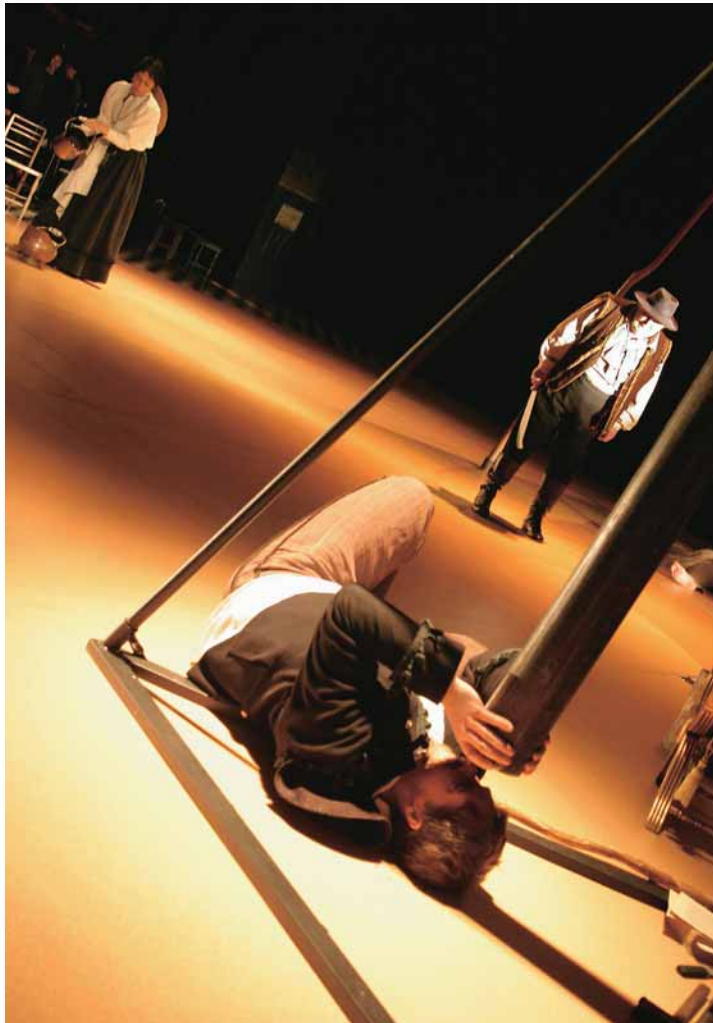
Toomas Hussar, „Sada aastat...“ Gabriel García Márqueze romaani „Sada aastat üksildust“ ainetel. Romaani tõlge: Aita Kurfeldt. Lavastaja: Hendrik Toom-

pere jun. Kunstnik: Ervin Õunapuu. Valguskujundajad: Hendrik Toompere jun ja Tõnu Eimra. Osades: Riho Kütsar, Külliki Saldre, Tanel Jonas, Raivo E. Tamm, Katrin Pärn või Maarja Mitt, Ao Peep, Herta Elviste, Lembit Eelmäe, Alo Kurvits, Margus Jaanovits, Alina Karmazina, Piret Simson, Jüri Lumiste, Raivo Adlas, Kais Adlas, Ott Sepp, Jaak Vanamb, Hillar Laane, Tarmo Põder, Tarmo Vahtra, Mait Rebane ja Jaanus Roosileht. Esietendus 28. I 2006 Vanemuise suures majas.

Ilmselt üks kõigi aegade suurimaid kirjandusteoseid, kolumbia tänapäevaklassiku Gabriel García Márqueze romaan „Sada aastat üksildust“ lõpeb tähendusrikaste ridadega: ...*sest on ette määratud, et tuul pühib peeglite (või õhu-*

„Sada aastat...“. Lavastuse käigus osutuvad karakterid liiga kaineks ja hõredaks, ei lase mõjule pääseda unenäolisel tervikul ega ka tugevatel hingeelupingetel. José Arcadio Buendía – Riho Kütsar ja Melquíades – Alo Kurvits.

„Sada aastat...”.
José Arcadio
Buendía (Riho
Kütsar) on küll
unistavalt mõtlik,
ent temas
puudub nii
hingeline kui ka
füüsiline jõulisus
ja hullus,
ürgmehelik
loovalge.
Úrsula – Külliki
Saldre ja Pedro
– Ao Peep.
Alan Proosa fotod

peegelduste) linna maa pealt ja kustutab ta inimeste mälust samal hetkel, mil Aureliano Buendía lõplikult dešifreerib pärgamendid, ja et kõik nendes kirjapandu on igavesest ajast igavesti kordumatu, sest saja-aastasele üksildusele määratud suguvõsadele pole teist korda antud maa peal elada.

Toomas Hussari näidend „Sada aastat...”, mis kannab nüüdseks juba omaette märgiks muutunud loominguilise kolmiku Toompere – Õunapuu – Andreas W käekirja, on samuti saanud kordumatuks õhupeegelduseks: viimane etendus toimus käesoleva aasta 3. veebruaril.

Hussari näidend keskendub tegelikult vaid väikesele osale Márqueze tähtteosest. Põhirõhk näib asetuvat kolonel Aureliano Buendía isa José Arcadio Buendía eluloole romaani algusest ja lõpust. Keskseks teljeks on maailma loomine, isa ja poja temaatika, kõrvale jääb kogu ülejäänud mitmekesiste liinide rägastik, nagu ka Aureliano enda elukäik. Arusaadavalt on Márqueze ainek nii võrd mahukas, sümbolistlik ja mitmekihiline, et seda on äärmiselt raske, kui mitte võimatu üheainsa teatrilavastusega täielikult edasi anda, ning kindlasti ei saagi see olla eesmärk omaette.

Toompere lavastuse algus on lum-mavalt mõjuv, maailma loomise stseen on paljutootav oma mõtisklevuse ja maalähedusega. Andreas W ja Ervin Õunapuu koostöös loodud igati sugestiivses ja õdusas õhkkonnas aimub kujuteldavale kaugele kõrgmaastikule omast äraolevat-maagilist tunnet, ehkki (Andreas W-d tsiteerides) „hispanoameerikalikku kollakaspruuni kõrgepinget” leidub selles siiski kasinalt. Lavastuse käigus osutuvad karakterid liiga kaineks ja hõredaks, ei lase mõjule pääseda unenäolisel tervikul ega ka tugevatel hingeelupingetel.

Paraku koondubki põhitähelepanu välisele vormile ning kogumulje jääb pinnavirvenduslik. Aeg-ajalt tuuseldab keegi selles veidi uinavas keskkonnas otsekui võõrkeha ringi [eriti põlevate silmadega Melquíades (Alo Kurvits ja Lembit Eelmäe) või lillepotti ühest kohast teise tõstev Rebecca (Katrin Pärn, hiljem Maarja Mitt)], tekitades enda ümber korraks elevust, ning siis kaob kõik jälle mingisse ebamäärasesse vaikusesse.

Cherchez la femme

Vahest kõige veenvama, ent samas ka kõige realistlikuma osatäitmise sooritab Külliki Saldre, kehastades Úrsulat, maailmavalus idealistliku unistaja José Arcadio Buendía (Riho Kütsar) abikaasat. Buendía on küll unistavalt mõtlik, ent temas puudub nii hingeline kui ka füüsiline jõulisus ja hullus, ürgmehelik loovalge – millele Márquez vastandab praktilist meelt ja maist kannatlikkust, püsivust ja edasiviivust võimendava ürgnaise sümbolkuju. Külliki Saldre on Úrsulana tunduvalt rohkem „kohal”. Tema pidev toimekus, nõutus ja mõistmatus oma mehe hullumeelsete ideede suhtes, ent kokku võttes ka leplikkus, teevad temast ehedalt realistliku ja üleajaliku naise, kellela mees hakkama ei saa ning keda austavad nii tema juba täiskasvanud pojad kui ka maailmava-

luleja ise. Kahjuks ei ole laval eriti tunda audiovisuaalsest kujundusest tegelikult tähtsamatki elementi, sõnalist vormi – , aga Márqueze tekst on kuulsaks saanud just oma erilise, meelelisusest-luulelisusest tulvil sõnamaagia poolest. Paradoksaalselt tundub kõige sensuaalsem tege-lane olevat viivuks lavale ilmuv Pilar Ternera (Herta Elviste), kelle elukogenu-d häälega võrgutajalik repliik läheb mõnusesse vastuollu tavapärase etteku-jutusega noormeeste muusast.

Veel José Arcadiost ja maailma loomise-st. Nii rikkaliku ainekuga puhul peaks isegi lühikokkuvõttest – kui seda siiski teha soovitakse, samas sisulist tihedust säilitades, – välja nõrguma mingi nime-tu essents, üldnimelikud tunded, mille väljendamiseks ei ole tingimata vaja kohalikust kultuuriruumist lahkuda: üksiolek, igatsus absoluudi ja armastuse järe-le, individuaalne surm, põlvkondade jätkuvuse traagika ja õnn... Kõikide nende Márqueze põhiteemade püstitamine ja areng jääb laval kahjuks poolikuks, pin-ge tekib vaid korraks, siis aga hääbub sil-male-kõrvale antu lummusesse. Rääki-mata imedest, millela Macondo ei ole pä-ris Macondo. Jääst, üksildusest ja maail-mavalust küll korraks räägitakse, ent kõrgepinget, kollaste lillede ning õhu-peeglite isikliku igaviku veenvamaks tekkimiseks ja kestmiseks jääb „Sajas aas-tas...” uneaega ometi väheks...

Juan Rulfo, „Pedro Páramo”. Tõlkija: Tatjana Hallap. Lavastaja: Ingomar Vihmar. Kunstnik: Ervin Õunapuu. Osades: Ivo Uukkivi, Mait Malmsten, Merle Palmiste, Guido Kangur, Lembit Ulf-sak, Tõnu Oja, Tõnu Aav, Ita Ever, Es-ter Pajusoo, Mari Lill, Kersti Kreis-mann, Kaie Mihkelson, Viire Valdma, Mari-Liis Lill, Hilje Murel, Laine Mägi, Britta Vahur, Mihkel Kabel, Anti Reint-hal, Uku Uusberg ja Kristo Viiding. Esi-etendus 18. I 2009 Eesti Draamateatri suu-res saalis.

„Pedro Páramo”. Oma isa Pedro Páramot otsima läinud Juan Preciado (Ivo Uukkivi) satub külla nimega Comala, mille elanikud on tegelikult surnud, kuid kõik nad on tema isaga omal viisil kunagi seotud olnud. Donis – Tõnu Oja ja Donise öde – Hilje Murel.

Oma romaaniga „Pedro Páramo” suutis mehhiko kirjanik Juan Rulfo ületada kõigi seniste maaromaanide lokaalse piiratuse. Nagu Márqueze „Sajas aastast üksilduses”, seguneb ka selle teose (ek Loomingu Raamatukogu 1979, nr 14–15) müüdilises aegruumis reaalne ebareaallega, siinpoolsus teispoolsusega täiesti tavapärasel moel. Oma isa Pedro Páramot otsima läinud raamtegelane, jutustuse „mina-kuju” Juan Preciado, satub külla nimega Comala, mille elanikud – nagu lugeja vähehaaval aru saab – on tegelikult surnud, kuid kõik nad on tema isaga omal viisil kunagi seotud olnud. Oluline on see, et Juan Preciado kohtub ja vestleb nendega kui tavaliste inimestega ning nende dialoogide tulemusena hargneb järk-järgult lahti romaani teine liin, nimelt Pedro

Páramo elulugu. Traagilisus – meenu-tades Orpheuse müüti – seisneb selles, et kaks liini, isa ja poeg, ei saa tegelikult kunagi kokku. Romaani vormgi ei ole siduv jutustus, vaid koosneb seitsmekümnest fragmendist, mis ei ole omavahel kronoloogiliselt seotud: nii Rulfo kui Márquez on oma kirjutustehnikat õppinud Faulknerilt, kaootiline vorm vastab sisule, Ladina-Ameerika ühiskondades end ajalooliselt üha ilmutanud kaosele. Väline segadus peidab ometi diskreetset sidusust, milles kangastavad mitmetasandiline narratiiv ja ülimalt sümbolistlik keelekasutus.

Eluvõõrad surnud

Ingomar Vihmar on ise oma samanimelise lavastuse kohta öelnud, et peab teoses oluliseks just „tavaliste” inimeste

„Pedro Páramo”. Rulfo tegelaskujude väline uhkus on niisiis vaid mask, mille taga peitub enamasti melanhoolne hing, väsinud elamast üksluist igapäevaelu keset sotsiaalset ebaõiglust, surnud aega ja pidevat leitsakut. Isa Rentería – Guido Kangur ja Pedro Páramo – Mait Malmsten.

Mats Õuna fotod

dialogides sisalduvat pinget ja õhus-
tikku – olgu tegelased siis elavad või
surnud. Eesti Draamateatri aukartust
äratav näitetrupp on peaaegu täies koos-
seisus laval, ent paraku peabki ütleva,
et kaootiliselt. Nüüd aga mitte faulkner-
likus, vaid sõna kõige otsesemas tähen-
duses. Kui Rulfo surnud tegelased muu-
tuvad kellegi teise surmast rääkides ot-
sekui reaalsemaks ja elavamaks, siis
Vihmari lavastuse enamik tegelasi –
mõningate eranditega – ei välju het-
kekski oma „maapealsest rutiinist”, ei
paista sellest ka vaevatud ega tüdine-
nud olevat, vaid esitavad teksti paiguti
täiesti eluvõõralt (surnu ei tähenda sel-
les loos kindlasti mitte eluvõõrast, vaid
elukogenud vaimu!), monotoonse, kam-
mitsetud pingutusega. Kontraste ja

erandeid siiski on. Samal ajal kui Juan
Preciado (Ivo Uukkivi) on ühtlaselt pas-
siivne tegelaskuju, tavaline, otsiv ja eba-
kindel mees, on Mait Malmsteni interp-
reteeritav Pedro Páramo üsnagi füüsili-
ne ja rõhutatult *macho* lik, suutes kohati
luua ka õnnestunult mõtliku, lüürilise
alatooni oma mälestuste kaudu Susana
San Juanist (Merle Palmiste) – ainuke-
sest naisest, keda ta armastas.

Vahukooremaskid

Kahjuks hakkavad siiski põhiliselt
väliste elementidega ehitud lavastuses
põhirollle mängima Jaanus Vahtra uh-
ked vahukooretorti meenutavad kos-
tütümid: iseenesest väga hea leid, mis
pigem ladinaameerika uhkusse ja kire-
vusse kiindunud olemust rõhutades jä-

tavad kõrvale stereotüüpse rikka – vaese vastanduse. Ei tasu unustada, et Rulfo tegevus toimub küll vaeste, lihtsate talupoegade keskel, ent tõuseb sellest palju kõrgemale, ajatusse ruumi, kus võiks pigem mõelda Octavio Pazi esseele mehhiko maskidest ning kirglikust, uhkeldavast südamest, mis enamasti varjab kurbust. (Vt eestikeelses tõlkes „Üksinduse labürint“, Varrak, 2003.) Rulfo tegelaskujude väline uhkus on niisiis vaid mask, mille taga peitub enamasti melanhoolne hing, väsinud elamast üksluist igapäevaelu keset sotsiaalset ebaõiglust, surnud aega ja pidevat leitsakut. Paraku väljendavad Vihmari lavastuses sügavamalt maskitagust „kohalolekut“ vaid mõned üksikud katkendid. Näiteks on nauditavad Donise (Tõnu Oja) ja tema õe (Hilje Murel) dialoogid, pidevalt endas kahtleva isa Rentería (Guido Kangur) monoloogid ning mõnusalt muheda, külatarga olemisega Don Fulgori (Lembit Ulfsak) kahekõned enesekindla Pedro Páramoga.

Allegro non troppo!

Tulles tagasi fragmentaarse vormi juurde: lisaks elavatele ja surnutele liigub laval ka Ervin Öunapuu minimalistlik pöördlava, aidates küll kaasa erinevate stseenide killustatud piltideks jaotamisele (ilmselt on selle funktsioon viidata ka siinpoolsust sealpoolsusega ühendavale tunnelile), ent seal, kus ühe tegelase liikumine peaks sõltuma teisest, kus peaks tekkima dialoog, sünergia, on paraku liiga tihti näha vaid ühe tegelase repliigi põhjendamatult tempokat järgnemist teisele, ilma et antaks aega ja võimalust kahepoolse suhtlemise tekkimiseks – siinkohal ei ole loomulikult oluline, kas tegemist on kultuuripõhise või -ülese kommunikatsiooniga. Nii on Vihmar tõepoolest saavutanud selle, et elavad ja surnud on seatud samale pulgale, isegi Juan Preciado oletatav sümbolistlik surm tuleb näidendis

vaevu esile. Ometi on mõlema puhul tegemist pelgalt autistlike varjudega; nad on küll piisavalt elujõulised, et kramplikult hullumeelsust jäljendada, ei süvene aga sealjuures teksti poetikasse.

Ja järele jääb vaid mask

Kui Rulfo dialoogid peegeldavad inimese ja looduse pidevat koosolu – ka seksuaalne energia on seotud tiheidalt just looduse stiihiaga –, siis Draamateatri lavastuses on inimestevahelised suhted enamjaolt kunstlikud. (Aga võib-olla olemegi linnastunud eestlastena täielikult loodusest eemaldunud, hingede maailma ja rahvalikud uskumused tegelikult juba ammu hüljanud?) Inimesed liiguvad selles ringi täiesti individualistlikult, üksteist arvestamata. Kui Rulfo suurteos on ühtaegu traagiline ja lüüriline nägemus Mehhikost ja ka üleüldiselt inimese ängistusest, tema südametunnistusest ja süüst, armastusest ka teisel pool surma, siis Ingomar Vihmari lavastus räägib, võib-olla tahtmatult, kõigest ja kõigist võõrandunud, enesekesksest ja kunstlikust individist, kes näib olevat unustanud nii oma kannatuse kui ka armastuse. Ja järele jääb vaid mask.

Franz Kafka, „Loss“. Tõlkija: **Mati Sirkel**. Lavastaja, dramaturg ja valguskujundaja: **Hendrik Toompere**. Kunstnik: **Ervin Öunapuu**. Helikujundaja: **Andreas W. Osades**: **Hannes Kaljujärvi, Ragne Pekarev, Mari-ka Barabanštšikova, Alina Karmazina, Maarja Mitt, Kais Adlas, Külliki Saldre, Margus Jaanovits, Jüri Lumiste, Riho Kütsar, Raivo Adlas, Tanel Jonas, Markus Luik ja Martin Kõiv**. Esietendus 18. II 2009 Vanemuise väikeses majas.

Kusagil on Kafka öelnud, et „raamat peab olema kirves meis jäätunud mere jaoks“. Just sellist kirvest oskab hästi käsitseda Hendrik Toompere jun oma lavastuses „Loss“. Kindlasti raiub ta selle-

„Loss”. Frieda (Ragne Pekarev) kujus on ühendatud saksalikult ekspressionistlik punk-rock-imago tema jahedalt rahuliku loomusega, mis omakorda loob nauditava sünergilise suhte Maamõõtja K-ga (Hannes Kaljujärv).
 Jeremias – Martin Kõiv ja Artur – Markus Luik.

ga lahti nii mõnegi publiku seas peituva jäämere. Õigupoolest on „Saja aasta...” eksperimendile järgnenud „Loss” juba märksa jõulisem, nii vormilt kui sisult dünaamilisem lavastus, mis ei lase tekkida isegi õhukesel härmatisekirmel. Mänguliselt ekspressionistlik, raske-meelsust vältiv, ent siiski piisavalt sügavuti minev tõlgendus on igati värske. Toompere lavastus näib rõhutavat eelkõige subjektiivsust ning on avatud tervele reale definitsioonidele ja tõlgendustele, kinnitamata sealjuures neist lõplikult ühtki. See ongi sügavalt kafkalik: Maamõõtja K (Hannes Kaljujärv) võib hullumiseni oodata lõplikku otsust

enda töölevõtmise kohta, ent tema kiusate ei lase kontrolliametid sellel otsusel kunagi tekkida, enne sureb peategelane kurnatusest.

Avatud sünergia

Näidendi jooksul antakse kõikvõimalikke vihjeid ja pinnavärelusi alates juuditemaatikast (abilised ilmuvad habemikena) stereotüüpse homotemaatikani (abiliste karistamine vaimulikerüüs õpetaja poolt), ilma et need pretendeeriks domineerivale või kõikeharravale tähendusele. Ei, need on vaid ühed paljudest võimalustest ammendamatu mitmekihilisuse sees. Nii näi-

„Loss”. Olles nõutu mõistatusliku Lossi ja ühtlasi maailma ees, ei ole Kaljujärve Maamõõtja ometi passiivne, vaid, vastupidi, aktiivselt ja lausa vägivaldselt sündmustes osalev, tõmbuv ja tõukuv. Pepi — Maarja Mitt ja Vanamees — Raivo Adlas.

teks on Frieda (Ragne Pekarev) kujus ühendatud saksalikult ekspressionistlik punkrock imago stiilis *bunt und schön* tema jahedalt rahuliku, domineeriva, ent samuti osavõtliku loomusega, mis omakorda loob nauditava sünergilise suhte Maamõõtja K-ga, kes on laval ühtaegu meeldivalt füüsiline ja intuiitiivne, ent samas ka inimlikult nõrk ja ebalev. Olles nii inimese kui ka võõrana nõutu mõistatusliku Lossi ja ühtlasi maailma ees, ei ole Kaljujärve Maamõõtja ometi passiivne, vaid, vastupidi, aktiivselt ja lausa vägivaldselt sündmustes osalev, tõmbuv ja tõukuv: sedamööda kui ta ise end Lossile peale surub, tõrjub ka Loss teda ning vastupidi. Nende kahepoolne „suhe” on tunda lausa füüsiliselt, olgugi et Loss kui selline on meile hoomamatuks jääva millegi või kellegi sümbol.

Rahvalaulud ja surnud kass

Kafka keelelist purismi, millega kirjanik rõhutas kainelt võõrandunud ja vaesustunud maailma, on Toompere selgelt eiranud, pannes Maamõõtjat pidevalt saatvad totrad ja tüütud abilised (Markus Luik ja Martin Kõiv) muu hulgas aeg-ajalt laulma eesti rahvalikke viisikesi. Raskemeelsust vähendades rõhutab see ühtaegu taas lavastuse subjektiivset avatust, toidab maagilise realismi üht põhijoont: hullumeelsusest saab tavapärase olukord, spordiõpetaja võib muutuda vaimulikuks, abilised poegadeks, võimlemisruum klassiruumiks, ratsionaalne argument totraks lauluvii-siks-lalisemiseks jne. Unes me ju ei imesta, kui miski teiseneb hetkeliselt millekski muuks. Miks peaksime selle üle imestama siis reaalsuses? Kumb on tõelisem, kas õpetajanna surnud kass

Maamõõtja (Hannes Kaljujärv) ja Lossi kahepoolne „suhe“ on tunda lausa füüsiliselt, olgugi et Loss kui selline on meile hoomamatuks jääva millegi või kellegi sümbol. Amalia – Alina Karmazina, Olga – Marika Barabanštšikova ja Barnabas – Margus Jaanovits.

Alan Proosa fotod

või härra Klamm? Miski pole kindel. Me saame ainult küsida ja aimata.

Ühiskondlik absurd

Ehkki lavastuses on mitmeid võimalikke telgi, on „Lossi“ vahest tänu selles peituvale ühiskondlikule sümbolikale – olgu selleks siis kontori mikrokosmos või laiemal pinnal sotsiaalsete piirangute mõttelagedus – nõukogudeaegse, sürrealistlike sagemetega „absurdipärandiga“ eesti vaatajani tuua kindlasti märksa hõlpsam kui ladinaameerika kirjanduse teoseid. Abstraktsetest unistustest ja kaootilisest maa ja taeva vahel kõikumisest tulvil, samal ajal primitiivselt robustses, ent ikkagi pooltoonideni filigraanses ladinaameerika elutunnetuses ei ole millest-

ki konkreetsest kinni haarata: õhk, pettekujutus pudeneb käest. Ent isegi kui see õhk on kaugel ja kättesaamatu, vaimustuvad eurooplased sellest ikka ja jälle, just nagu Ameerika avastamise aegadel – sellest müstilisest „uuest maailmast“, kus juhtub imesid.

Mis siis ikkagi juhtub ärgates? Juhub see, et me anname oma unenäole jutustuse kuju, sest oleme harjunud järgemööda kulgeva eluga, kuigi meie unenägu oli paljutahuline ja sündmused üheaegsed. Tõrgume omaks võtmast, et olenemata sellest, kas oleme ärkvel või näeme und, on meie vaimne seisund kusagil sügavamates kihtides alati niisama salapärane ja sügav ning et sealgi juhtub imesid.